

Eén dracht maakt eendracht

Steven de Boer

In the wake of the German occupation of the Netherlands, former resistance fighter Mies Boissevain-van Lennep invented the 'liberation skirt', a skirt made of textile patches of personal significance. Inspired by her own wartime experiences, Mies wanted to create a symbol for the harmonious reconstruction of Dutch society, in which she saw a special role for women.

In de hal van het Fries Museum in Leeuwarden waren een tijdje foto's te zien waarop Friezen poseren met bonte handgemaakte lapjesrokken. Het zijn zogeheten 'bevrijdingsrokken'. Na de bevrijding was er een groot gebrek aan textiel, maar in kasten en lades lagen nog genoeg oude lapjes. Vrouwen naaiden deze op oude rokken in een smaakvol arrangement. De zoom bestond uit effen driehoeken, met in het midden 5 mei 1945 erop geborduurd, en op de andere vlakken de data van de hoogtijdagen waarop de rok werd gedragen. Oude restjes stof vormden een nieuw geheel: een symbool van de wederopbouw.

Initiatiefneemster Mies Boissevain-van Lennep (1896-1965) sprak liever van een 'levensrok'.¹ Haar idee was dat vrouwen de rokken decoreerden met persoonlijke herinneringen die hun unieke levensverhaal verbeeldden, met ruimte voor zowel hoogte- als dieptepunten.

Dieptepunten waren er zeker in het

leven van Mies, maar door haar tomeloze geestkracht bleef ze altijd overeind staan. De bankiersdochter hielp al vanaf 1933 bij de opvang van Joodse vluchtelingen. Tijdens de oorlog ging het hele gezin Boissevain-van Lennep het verzet in. In hun huis, Corellistraat 6 te Amsterdam, kwam de verzetsgroep CS-6 tot stand, die onderduikadressen en valse identiteitsbewijzen voor Joden regelde, en ook bomaanslagen beraamde. Op 2 augustus 1943 sloeg het noodlot toe: de Sicherheitsdienst drong het huis binnen en pakte iedereen op. Mies' twee oudste zoons en een jonge neef werden in oktober gefusilleerd. Haar echtgenoot, al in 1941 gearresteerd, stierf in een concentratiekamp.

Toen Mies het nieuws over haar zoons hoorde, op transport naar Kamp Vught, stortte ze niet in. Ze kwam te werken op de ziekenzaal in Vught, waar ze haar medegevangenen tot grote steun was en de bijnaam 'Zuster Mammie' verwierf. Op 6 september 1944, na Dolle Dinsdag, werd het kamp ontruimd en belandde Mies in een overvolle veewagon richting Rävsnbruck. Ook tijdens dit mensonterende transport wist ze haar lotgenoten

¹ Bron voor dit artikel: Jolande Withuis, 'De doorbraak en de feestrok. Een uitnodiging tot onderzoek naar de politieke geschiedenis van sekse rond het einde van de Tweede Wereldoorlog,' *De Gids* 154 (1991) 4, 255-267.

Afb. 1: De bevrijdingsrok van mevrouw J. de Jong-Brouwer. Bron: Fries Verzetmuseum, Leeuwarden | Collectie Stichting Verzetmuseum Fryslân.

gerust te stellen, en de vrouwen kwamen zingend in het concentratiekamp aan.

Mies overleefde de oorlog, doodziek en zwaar ondervoed, maar ongebroken. In augustus 1945 keerde ze alweer terug in Amsterdam, na enkele maanden herstel in Zweden. Met kenmerkend

optimisme stortte ze zich weer in het maatschappelijk leven. De voormalige verzetsstrijdster nam als enige vrouw zitting in een commissie die de invulling van de eerste Bevrijdingsdag moest bepalen. Mies' idee voor de bevrijdingsrok kwam voort uit haar eigen ervaringen.

In augustus 1943, toen Mies in een verstikkende cel haar lot afwachtte, kreeg ze een lappendasje toegestuurd waarin ze de kleding van vrienden en familie herkende. Ontroerd liet Mies het geschenk aan haar celgenoten zien en vertelde ze over de herinneringen die het aanwakkerde. Het lappendasje bracht saamhorigheid in donkere tijden.

Met de bevrijdingsrok wilde Mies na de oorlog hetzelfde gevoel van verbondenheid scheppen. ‘Eenheid in veelheid, nieuw uit oud, opbouw uit afbraak en één dracht maakt eendracht,’ was volgens haar de betekenis.² Het liefst zag ze groepjes vrouwen lapjes uitwisselen en elkaar helpen met naaien, om zo wederzijds begrip te kweken. Als overtuigd feministe vond Mies dat vrouwen een speciale rol te vervullen hadden: zij zouden het goede en het mooie brengen, en de gewenste vernieuwing bewerkstelligen. Maar bovenal moest de rok een manier zijn om het verleden te verwerken, om oorlogsherinneringen een plaats te geven in een nieuw leven.

Ook de naoorlogse geschiedenis kreeg een plaats op bevrijdingsrokken. Neem het op de vorige pagina afgebeelde exemplaar. In de vakjes zijn gebeurtenissen beschreven vanaf de geboorte van prinses Beatrix in 1938 tot haar troonsbestijging in 1980, waaronder de geboorte van haar zoon Willem-Alexander (in lichtblauw in het midden) en het huwelijk van prinses Margriet (de koperen ringetjes met het margrietje rechtsboven). Het Wilhelmus is in notenschrift op de tailleband geborduurd. Maar zie ook het geborduurde hakenkruis met de

² Fries verzetsmuseum, ‘De bevrijdingsrok’, <https://www.friesverzetsmuseum.nl/bevrijdingsrok> (26 mei 2022).

tekst ‘Nazie’. Vlak daarnaast een kaarsje dat de dag verbeeldt waarop de elektriciteit uitviel. Rechts daarboven de datum van Dolle Dinsdag, en helemaal rechts-onder op de rok treinwagonnetjes, verwijzend naar de Spoorwegstaking van 1944. Een geborduurde kroniek.

De vrouwen kwamen zingend in het concentratiekamp aan

De bevrijdingsrok had zijn hoogtepunt op 2 september 1948, tijdens een ‘rokkendefilé’ ter ere van het gouden jubileum van koningin Wilhelmina. Daarna verdween de rok stilaan uit beeld. Mies en haar idealen zijn echter nog niet vergeten, zo liet de expositie in het Fries Museum zien. Op een van de foto’s poseert de negentigjarige Tine Oosterbaan met een replicarok die ze ter ere van 75 jaar vrijheid heeft gemaakt: ‘Mijn rok is een eerbetoon aan al die vrouwen van toen, die ons land weer mee hielpen opbouwen.’

De foto’s en verhalen uit de expositie van het Fries Verzetsmuseum: <https://www.friesverzetsmuseum.nl/bevrijdingsrok>.

Steven de Boer obtained a Bachelor’s degree in History from Utrecht University and now pursues his Master’s in Leiden. The first half of 2022 he interned at Historisch Nieuwsblad, a Dutch magazine that aims to bring history to a broad audience. In his writing, Steven hopes to do the same.